

Høyt spill om kulturminneforvaltningen

Spesial

Skrevet av Trond Rødsmoen (/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/author/1345-trondrodsmoen)

- [Skriftstørrelse](#) [Mindre skrift](#) [Større skrift](#)

(/images/cacheNewsized/f22b57ea24209c392f10f0b270339ce6_w600.jpg) Den mest meningsløse rivingen han hadde sett. Slik beskrev Jan Andersen hos Riksantikvaren rivingen av Nordli i Akershus i 2009. Med dagens utvikling innen kulturminnevernet vil det meningsløse fortsette, mener Ola H. Fjeldheim, generalsekretær i Fortidsminneforeningen. Foto: Jørgen Kirsebom

Når «nasjonal verdi» er blitt viktigste målestokk for kulturminner, er det i praksis også fritt fram for riveivrige lokalpolitikere. Kulturminneforvaltningen er satt ut av spill.

Av Ola H. Fjeldheim, generalsekretær i Fortidsminneforeningen.

2009 var ett merkeår. To kulturminnebegivenheter skjedde det året: Riksrevisjonen framla en rapport som slaktet Miljøverndepartementets og Riksantikvarens arbeide, og Sørum kommune i Akershus rev hovedbygningen på Nordli i et anfall av trass og lokal hestehandel. Rivingen av Nordlie ble betegnet av riksantikvarens Jan Andersen som den mest meningsløse han hadde sett, og Jørn Holmes tiltredelseserklæring ble «aldri mer Nordli».

Noen måneder etter, i november, var svaret klart: «Det er et lokalt og regionalt ansvar. En stadig inngripen fra Riksantikvarens side vil undergrave kommunenes selvstendige ansvar for å ta vare på egne kulturminner.» Konklusjonen ble at kommunene måtte ansvarliggjøres i arbeidet, og at lokaldemokratiet er arenaen for slike kamper.

Riksrevisjonens rapport konkluderte kort fortalt at kulturminneforvaltningen hverken kunne gjøre rede for noen progresjon i arbeidet med å nå målene fastsatt av Stortinget, eller for om man i det hele tatt hadde peiling på om man nærmet seg eller fjernet seg fra dem. Total slakt med andre ord, og for

kulturminneforvaltningen gjelder det samme som for andre organismer: tilpasning eller døden. Store systemer har dessverre en tendens til å ha en indre logikk, hvor egen overlevelse blir viktigere enn faktisk måloppnåelse. Strategien som kanskje ikke noen tenkte bevisst på, men som likevel ble resultatet, var å begrense virkefeltet og samtidig ansvarliggjøre andre. Verktøyet ble begrepet *nasjonal verdi*. Siden 2009 er praksisen med å snevre inn Kulturminnelovens virkeområde til det som defineres av forvaltningen selv til å ha nasjonal verdi, blitt stadig mer finslepet.

Kulturminnenes dørvakt

I dag er det enkelt å se konsekvensene i vernesakene vi er engasjert i rundt om i landet. Dørvakten som definerer om et kulturminne er inne i varmen eller ute i kulden, er begrepet nasjonal verdi. Ser vi nærmere på saker som f.eks. ombyggingen av Villa Visnes i Stryn og rivevedtaket på Rødskolen i Melhus virker det også som om forutsigbarheten er omtrent som i døra på et utested en lørdag kveld. De faglige argumenter spriker, og de reelle kriteriene som ligger til grunn er vanskelige å få tak på.

I praksis er kulturminneforvaltningen satt ut av spill. For ute i den virkelige verden i dag er Riksantikvaren ikke lengre en aktør å regne med. **Når vi hjelper våre avdelinger, lokallag og medlemmer i vernesaker, anbefaler vi ofte at de ikke tar kontakt med Riksantikvaren, fordi det fungerer mot sin hensikt.** Så lenge RA forholder seg i ro kan i hvert fall en og annen lures til å tro at riset henger der bak speilet et sted. Åpner de munnen fjernes all tvil, og utbyggere og riveivrige politikere bruker dette som argument for sin sak. «Riksantikvaren har sagt at det kan rives». Argumentasjonen om at dette er verdifullt, bare ikke nasjonalt, fungerer i praksis ikke, den blir i stedet en rivegodkjenning. Vi ser det på Elgesetergate 30b i Trondheim, på Rødskolen i Melbu og vi vil se det i kjølvannet av ny kommuneplan i Oslo.

I denne prosessen lammes også fylkeskommunene. Flere tilfeller hvor de har gått til midlertidig fredning har endt med konklusjonen «ikke nasjonal verdi», med riving og prestisjetap som følge. De vet nå at de ikke har ryggdekning i direktoratet, og de lammes av politiske kamper. At man har rygget tilbake til en snever definisjon av begrepet nasjonal verdi gjør kulturminneloven til en særlov.

Kompromiss hver gang

Kulturminnevernet ble tidligere oppfattet som steilt og lite løsningsorientert. Som en mekanisme for å komme unna dette går man nå stadig lengre i å inngå kompromisser tidlig i prosessen. Kompromissene gjøres nå av fagbyråkratene. For det første innebærer dette at de har tatt over politikernes rolle. For det andre legger dette opp til at kompromissene skal gjøres flere ganger. Det

skal forhandles flere runder, for hver gang starter man på nytt, og det er krav om kompromiss hver gang.

Kulturminneforvaltningen har blitt kulturminneforhandlingen.

I saker skal politikerne lokalt ta avgjørelser, men saker kan klages inn for et høyere forvaltningsorgan dersom det foreligger feil i saksbehandlingen eller dersom viktige verdier ikke er vektlagt i tilstrekkelig grad. Fortidsminneforeningen har klagerett i slike saker, i praksis en mulighet til å sikre mer demokrati og mer langsiktighet i slike saker. Fylkesmennene skal da bl.a. vurdere om tilstrekkelige hensyn er tatt, og om sakene er forsvarlig behandlet. Som en ekstra sikring er fredning ment å være en mulighet. Lovverket krever at det skal tas hensyn til kulturminner, og i praksis er dette avhengig av at modellen med tre nivåer fungerer. Det gjør den ikke i dag, vi ser samme som i en rekke andre miljøraker. Foreningen påklager helt innlysende feil i saksbehandlingen til Fylkesmannen, men klagenes avvises fordi de etter politiske instruksjoner får beskjed om å la lokaldemokratiet avgjøre.

Eierne er de viktigste for å sikre bevaring. Disse er imidlertid ikke en homogen gruppe. **Dessverre er det mange som spekulerer i å la eldre bygningsmasse forfalle for å senere få tillatelse til å rive og dermed innkassere gevinsten ved høyere utnyttelse.** Kulturminneforvaltningen har lenge forsøkt å få grep om dette, uten å lykkes. Kompromissviljen er nok også et forsøk på å komme dette i møte. Begrepet «fasadebevaring» er igjen aktuelt, senest brakt på banen i Riksantikvarens innlegg i Morgenbladet hvor løsningen presenteres som god. Hvorvidt det faktisk er godt kulturminnevern å kun ta vare på en yttervegg i en hel bygård er det skrevet metervis med fagdiskusjoner om.

Føler deg detaljstyrt

Det finnes også langsiktige eiere, som har perspektivet at bygningene skal brukes og utvikles, fornuftig og forsiktig. Det paradoksale er at disse ofte møtes på en helt annen måte av kulturminneforvaltningen, ved at de må søke dispensasjon for å montere brannvarsler eller skifte ut kjøkkenlampa. Flere eiere som har forvaltet fredningsverdiene i flere generasjoner, er nå på veg til å gi opp fordi de føler seg detaljstyrt. Samtidig er fredete hus i Trondheim blitt spekulasjonsobjekter for de utbyggerne med dårligst kulturminnerulleblad. Dette skjer selvfølgelig fordi utbyggerne ser at det nå er forhandlingsrom rundt verdier som tidligere har vært absolutte, og at de kan hente ut marginer som andre før dem ikke kunne. Profittgrunnet ligger i forhandlinger med politikere og kulturminneforvaltning. Hvilke faglige vurderingene ligger til grunn. Hvorfor skal en utbygger i Trondheim møtes med andre krav enn familien i Gudbrandsdalen?

Frafallet av verdifulle kulturminner vil ikke være under 0,5% i 2020. Alle privateide fredete hus vil heller ikke være istandsatt til det året. Det er også et vedtatt mål at fredningslisten skal vise et representativt utvalg innen 2020. Det betyr at ikke bare monumentene skal inngå. Det er fredet noen lavstatusanlegg de siste årene – som Panengstuen - men samtidig fylles det på med enda flere statusanlegg. Fredningslisten er på veg til å bli en nasjonal kanon, i stedet for et representativt utvalg. Igjen et eksempel på at kulturminneforvaltningen blir mindre relevant i «den virkelige verden».

Vekk med spekulasjonselementet

Vi har nå flere Nordli-saker hvert år. Skal vi sette oss ned å grine, eller gi opp og dra hjem? Første post er i hvert fall å anerkjenne virkeligheten – slik er det. Alternativt kan man vente til Riksrevisjonen tar seg en ny runde, men det skulle være unødvendig. Så er det et spørsmål om det er slik politikerne egentlig vil ha det? Slik vi tolker Stortinget er det ikke det. Debattene viser at alle partiene mener det er viktig å få et bedre kulturminnevern. Og et billigere og enklere felt å få politiske resultater finnes knapt – for den som virkelig vil.

Men forvaltningen – hvor går den? Erfaring tilsier at rådgiving og samarbeide med huseiere gir resultater.

Så hvorfor ikke ta dette på alvor, og virkelig satse på det? Mange vil si at dette ikke er oppgaven til et direktorat eller fylkeskommunene. Hvorfor ikke – om det er det som fungerer? Og så må spekulasjonselementet bort. Hvor er den kulturelle markagrensen? Ved å sette tydeligere grenser sparer man ikke bare kulturminneverdier, man vil effektivisere plan- og byggesaksbehandlingen betydelig.

Alternativet til dette må være å ta prutekulturen på alvor. Kommer du ferdigprutet til markedet får du halvparten av hva du hadde tenkt. Det faglige ståstedet bør være klart, så må det være opp til politikerne å gjøre avveiningene. Ellers i miljøfeltet er det aksept for at enkelte verdier er umistelige, og dermed ikke prutbare. Å ansvarliggjøre kommunene er lurt, seinest vist gjennom NIKU-artikkelen «Effekter av ulike former for juridisk bygningsvern». De langsiktige eierne må få tillit, og få lov til å skifte kjøkkenlampe i fred. Samtidig må noen med ansvarsfølelse og mot få riset på plass igjen bak speilet. Spekulantene må vises at det er langsiktighet som gjelder. Først da kan vi komme tilbake på et spor hvor vi kulturminneforvaltningen faktisk kan utgjøre en forskjell.

Sist redigert tirsdag, 05 april 2016 07:53

([http://www.facebook.com/sharer.php?](http://www.facebook.com/sharer.php?u=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforeningen.no%2Fiving-forfall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen&t=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen)

[u=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforeningen.no%2Fiving-forfall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen&t=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen](http://www.fortidsminneforeningen.no%2Fiving-forfall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen&t=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen))

(<https://plus.google.com/share?url=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforeningen.no%2Fiving-forfall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen>) ([http://twitter.com/share?](http://twitter.com/share?text=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen&url=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforefall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen)

[text=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen&url=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforefall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen](http://twitter.com/share?text=H%C3%B8yt%20spill%20om%20kulturminneforvaltningen&url=http%3A%2F%2Fwww.fortidsminneforefall-kulturminner-riksantikvaren-spekulanter-fortidsminneforeningen))

Tweet

Like Be the first of your friends to like this.

G+1

Publisert i [Hjem - Forsiden \(/\)](#)

Merket under

- [kulturminneforvaltningen \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/kulturminneforvaltningen\)](#)
- [Fortidsminneforeningen \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/Fortidsminneforeningen\)](#)
- [riving \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/riving\)](#)
- [nasjonal verdi \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/nasjonal%20verdi\)](#)
- [forfall \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/forfall\)](#)
- [Nordlie \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/Nordlie\)](#)
- [Akershus \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/Akershus\)](#)
- [Ola Fjeldheim \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/Ola%20Fjeldheim\)](#)
- [Riksantikvaren \(/fremtid-for-fortiden/tidligere-utgaver/tag/Riksantikvaren\)](#)

Beslektede artikler

- [Aktiv kursvår i Den trønderske avdeling \(/restaurering-kurs-vindusrestaurering-fortidsminneforeningen\)](#)
i [Hjem - Forsiden \(/\)](#)

Vindusrestaurering i Rissa, tilstandsanalyse på Holstvollen og parselhagedyrking på Smedstua. Det er kursene Fortidsminneforeningen Den trønderske avdeling holder denne våren.